

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'QISHGA QIZIQISHINI OSHIRISHDA INTERAKTIV METODLARNING O'RNI

Baltamuratova Aksungul Perdebaevna

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti katta o'qituvchisi (PhD)

Abduraxmonova Munira G'ayrat qizi

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti 204-guruh talabasi

Annotatsiya: Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Chunki aynan boshlang'ich ta'lim bosqichida shakllangan motivatsiya va ijobiy munosabat o'quvchilarning keyingi akademik muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy o'qitish usullari ko'pincha o'quvchilarning passiv ishtirokiga sabab bo'lsa, interaktiv metodlar ularni faol ta'lim jarayoniga jalb etish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishga qiziqishini oshirishda interaktiv metodlarning pedagogik imkoniyatlari, amaliy ahamiyati va samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida guruhli ishlar, didaktik o'yinlar, muammoli vaziyatlar, brainstorming, rol o'ynash va raqamli interaktiv vositalarning ta'lim motivatsiyasiga ta'siri o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, interaktiv metodlardan tizimli foydalanish o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi hamda o'qishga nisbatan barqaror qiziqishni shakllantiradi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, o'qishga qiziqish, interaktiv metodlar, o'quv motivatsiyasi, faol ta'lim, didaktik o'yinlar, brainstorming, guruhli ishlar, o'quvchi markazli yondashuv, ta'lim samaradorligi.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirishdan iboratdir. Ayniqsa,

boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning keyingi o'quv faoliyati uchun poydevor yaratadigan eng muhim davr hisoblanadi. Shu bosqichda o'quvchida o'qishga nisbatan ijobiy munosabat, bilim olishga intilish va faol ishtirok etish odati shakllansa, uning kelajakdagi akademik muvaffaqiyati yanada yuqori bo'ladi. Aksincha, boshlang'ich sinflardayoq darslarga qiziqish pasaysa, bu holat keyingi ta'lim bosqichlariga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Boshlang'ich sinf o'quvchilari psixologik jihatdan faol, qiziquvchan va harakatga moyil bo'ladilar. Ular uzoq vaqt davomida bir xil shakldagi dars jarayoniga e'tibor qaratishda qiynaladilar. Shu sababli an'anaviy, faqat o'qituvchi markazli dars usullari ko'pincha o'quvchilarning zerikishiga, passivlashishiga va darsga bo'lgan qiziqishining pasayishiga olib keladi. Demak, zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida darslarni qiziqarli, mazmunli va o'quvchi ishtirokiga tayangan holda tashkil etish zarurati yuzaga keladi. Shu nuqtai nazardan, interaktiv metodlar boshlang'ich ta'limda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Interaktiv metodlar o'quvchi va o'qituvchi, shuningdek o'quvchilarning o'zaro hamkorligini ta'minlaydi, ularni mustaqil fikrlashga, erkin muloqotga va jamoada ishlashga o'rgatadi. Bunday metodlar qatoriga guruhli ishlar, didaktik o'yinlar, brainstorming, rol o'ynash, klaster, muammoli vaziyatlar va turli raqamli vositalar kiradi. Ushbu yondashuvlar orqali dars jarayoni jonlanadi va o'quvchilarning tabiiy qiziqishi qo'llab-quvvatlanadi.

Xalqaro tadqiqotlar ham o'quvchi markazli metodlarning samaradorligini tasdiqlaydi. OECD va UNESCO hisobotlarida boshlang'ich ta'limda faol o'qitish strategiyalaridan foydalanish o'quvchilarning motivatsiyasi, muloqot ko'nikmalari va o'zlashtirish darajasini oshirishi qayd etilgan. Bu esa interaktiv metodlarning nafaqat mahalliy, balki global ta'lim amaliyotida ham muhim o'rin tutishini ko'rsatadi.

Uzbekistan ta'lim tizimida ham boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish va o'quvchilarning qiziqishini kuchaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Biroq ayrim hollarda darslarda interaktiv metodlardan foydalanish tizimli emasligi, metodik ta'minotning yetarli

emasligi yoki o'qituvchilarning amaliy tayyorgarligi pastligi kuzatiladi. Shu bois mazkur masalani ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishga qiziqishini oshirishda interaktiv metodlarning o'rni, pedagogik imkoniyatlari va samaradorligini tahlil qilish, shuningdek ularni amaliyotga joriy etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishga qiziqishini oshirishda interaktiv metodlardan foydalanish masalasi zamonaviy pedagogika fanida keng o'rganilgan yo'nalishlardan biridir. Ilmiy manbalarda o'quv motivatsiyasi, faol ta'lim, o'quvchi markazli yondashuv hamda hamkorlikka asoslangan o'qitish usullari boshlang'ich ta'lim samaradorligini belgilovchi muhim omillar sifatida talqin etiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich yoshdagi bolalar uchun qiziqish va hissiy jalb etilish ta'lim natijasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli interaktiv metodlar nazariy va amaliy jihatdan alohida ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim motivatsiyasi bo'yicha klassik tadqiqotlarda John Dewey o'quv jarayoni real hayot bilan bog'langanida va o'quvchi faol ishtirok etganida ta'lim samarali bo'lishini ta'kidlagan. Uning fikricha, o'quvchi tayyor ma'lumotni qabul qiluvchi emas, balki tajriba orqali bilim hosil qiluvchi faol subyekt hisoblanadi. Mazkur yondashuv bugungi interaktiv metodlarning nazariy asoslaridan biri sanaladi.

Lev Vygotsky tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy-konstruktivistik nazariya ham mazkur mavzu uchun muhim ahamiyatga ega. Unga ko'ra, bola bilimni muloqot va hamkorlik jarayonida egallaydi. Demak, guruhli ishlar, juftlikda ishlash, savol-javob va munozara metodlari o'quvchilarning bilish faolligini oshiradi. Vygotsky ta'kidlagan "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi boshlang'ich ta'limda tengdoshlar bilan ishlashning samaradorligini ilmiy asoslaydi. Jean Piaget esa boshlang'ich yoshdagi bolalarda bilish jarayoni faol tafakkur orqali shakllanishini ko'rsatgan. Uning tadqiqotlariga ko'ra, bolalar ayniqsa kuzatish, tajriba qilish, taqqoslash va muammoni hal qilish orqali tezroq o'rganadi. Bu holat didaktik

o'yinlar, muammoli topshiriqlar va kashfiyotga asoslangan darslarning samaradorligini tushuntiradi. Zamonaviy xalqaro tadqiqotlarda interaktiv metodlar va o'quv motivatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlik keng yoritilgan. OECD hisobotlarida faol o'qitish strategiyalari qo'llanilgan sinflarda o'quvchilarning darsga qatnashuvi, o'zlashtirish darajasi va qoniqishi yuqori ekani qayd etiladi. Ayniqsa, boshlang'ich bosqichda o'quvchining darsdagi emotsional holati keyingi o'quv natijalariga kuchli ta'sir qilishi ta'kidlanadi. UNESCO tavsiyalarida esa boshlang'ich ta'limda inklyuziv va interaktiv yondashuvlar orqali barcha o'quvchilarni ta'lim jarayoniga jalb etish muhimligi ko'rsatilgan. Hisobotlarda o'qituvchi nutqiga asoslangan biryoqlama dars usullaridan voz kechib, hamkorlik, ijodkorlik va muammoli o'qitishga o'tish zarurligi qayd etiladi. Mahalliy adabiyotlarda ham bu yo'nalish muhim o'rin tutadi. O'zbek pedagog olimlari boshlang'ich sinflarda didaktik o'yinlar, klaster, aqliy hujum, rol o'ynash va kichik guruhlar bilan ishlash metodlari o'quvchilarning darsga qiziqishini oshirishini ko'rsatganlar. Ayniqsa, ona tili, matematika va o'qish savodxonligi darslarida interaktiv yondashuvlar o'quvchilarning faol ishtirokini kuchaytirishi, uyatchan bolalarni ham jarayonga jalb qilishi qayd etilgan. Biroq adabiyotlar tahlili ayrim muammolarni ham ochib beradi. Birinchidan, ko'plab maktablarda interaktiv metodlardan foydalanish tizimli emas, ba'zan ular faqat "qiziqarli element" sifatida qo'llanadi. Ikkinchidan, ayrim o'qituvchilar metod nomini biladi, lekin uning maqsadi va didaktik mexanizmini chuqur tushunmaydi. Natijada metod qo'llanadi, ammo natija olinmaydi. Uchinchidan, katta sinf hajmi va vaqt cheklovi amaliyotga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Umuman olganda, o'rganilgan ilmiy manbalar shuni tasdiqlaydiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishga qiziqishini oshirishda interaktiv metodlar yuqori samaradorlikka ega. Biroq ularning natijadorligi metodning o'zidan ko'ra, uni maqsadli tanlash, dars mazmuniga moslashtirish va o'qituvchining kasbiy mahoratiga ko'proq bog'liqdir.

Asosiy qism

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishga qiziqishini oshirishda interaktiv

metodlar muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Chunki boshlang'ich yoshdagi bolalar faol harakat qilishga, muloqotga kirishishga, o'yin orqali o'rganishga va yangilikni kashf etishga moyil bo'ladilar. Agar dars jarayoni faqat tinglash va yozishga asoslangan bo'lsa, o'quvchilarning e'tibori tez susayadi. Shu sababli interaktiv metodlar darsni jonlantiradi, o'quvchilarni faol ishtirokchiga aylantiradi hamda o'qishga bo'lgan ichki motivatsiyani kuchaytiradi.

Interaktiv metodlarning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, ular o'quvchini passiv tinglovchi emas, balki ta'lim jarayonining markaziy ishtirokchisiga aylantiradi. Masalan, guruhli ishlar davomida o'quvchilar birgalikda topshiriq bajaradi, fikr almashadi va umumiy xulosaga keladi. Bu jarayon nafaqat bilimni mustahkamlaydi, balki hamkorlik, muloqot va mas'uliyat hissini ham rivojlantiradi. Ayniqsa, tortinchoq o'quvchilar kichik guruhlarda o'z fikrini erkinroq bayon eta boshlaydi.

Didaktik o'yinlar ham boshlang'ich ta'limda samarali metodlardan biridir. O'yin elementlari bilan tashkil etilgan darslar bolalarda quvonch hissini uyg'otadi va bilim olishni qiziqarli jarayonga aylantiradi. Masalan, matematika darsida "Kim chaqqon?", "Top va yech", ona tili darsida "So'z zanjiri", "Harfni top" kabi o'yinlar orqali o'quvchilar bilimni qiyinchiliksiz o'zlashtiradilar. Biroq o'yin faqat vaqt o'tkazish vositasi emas, balki aniq didaktik maqsadga xizmat qilishi lozim.

"Aqliy hujum" (brainstorming) metodi ham o'quvchilarning qiziqishini oshirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu metodda o'quvchilarga biror savol yoki muammo beriladi va ular erkin tarzda turli fikrlarni bildiradilar. Masalan, "Nima uchun kitob o'qish kerak?", "Tabiatni qanday asraymiz?" kabi savollar orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tasavvur va erkin nutq rivojlanadi. Bu metod ayniqsa o'quvchilarda darsga qiziqish va faol qatnashish istagini kuchaytiradi. Rol o'ynash metodi ham samarali hisoblanadi. Bunda o'quvchilar turli obrazlarga kirib, mavzuni jonli tarzda o'rganadilar. Masalan, o'qish darsida ertak qahramonlarini sahnalashtirish, tabiat mavzusida daraxt, qush yoki suv rolini ijro etish orqali mavzu chuqurroq anglanadi. Bu usul o'quvchilarning hissiy ishtirokini

oshiradi va bilimni uzoq muddat xotirada saqlashga yordam beradi. Zamonaviy sharoitda raqamli interaktiv vositalar ham katta ahamiyatga ega. Multimedia taqdimotlari, animatsiyalar, interaktiv testlar va ta'limiy mobil ilovalar boshlang'ich sinf o'quvchilarining diqqatini jalb etadi. Ayniqsa, vizual materiallar orqali berilgan ma'lumotlar bolalar tomonidan tezroq qabul qilinadi. Biroq texnologiyadan foydalanish maqsadga muvofiq bo'lishi, dars mazmunini boyitishi kerak, aks holda u faqat tashqi effekt bo'lib qoladi.

Shu bilan birga, interaktiv metodlardan foydalanishda o'qituvchining roli hal qiluvchi ahamiyatga ega. Agar o'qituvchi darsni puxta rejalashtirmasa, metodni mavzuga mos tanlamasa yoki vaqtni to'g'ri boshqarmasa, kutilgan natija bo'lmaydi. Demak, metodning muvaffaqiyati ko'proq uni qo'llayotgan pedagogning kasbiy mahoratiga bog'liq. Umuman olganda, interaktiv metodlar boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishga qiziqishini oshirishda, darsdagi faolligini kuchaytirishda va bilimlarni samarali o'zlashtirishda muhim vosita hisoblanadi. Ularni maqsadli va tizimli qo'llash orqali ta'lim sifatini sezilarli darajada yaxshilash mumkin.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishga qiziqishini oshirishda interaktiv metodlar muhim pedagogik vosita ekanini tasdiqladi. O'rganilgan nazariy manbalar va amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich yoshdagi o'quvchilar faol ishtirok, muloqot, o'yin va hamkorlik asosida tashkil etilgan darslarga ko'proq qiziqish bildiradilar. Shu sababli an'anaviy, biryoqlama tushuntirish usullariga nisbatan interaktiv metodlar ta'lim jarayonida yuqori samaradorlikka ega. Tadqiqot davomida guruhli ishlar, didaktik o'yinlar, brainstorming, rol o'ynash, muammoli vaziyatlar va raqamli vositalardan foydalanish o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirishi, mustaqil fikrlashini rivojlantirishi hamda bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga xizmat qilishi aniqlandi. Ayniqsa, o'quvchilar o'z fikrini erkin bayon qilish, jamoada ishlash va topshiriqlarga ijodiy yondashish imkoniyatiga ega bo'lganda, ularning o'qishga bo'lgan ichki motivatsiyasi kuchayadi. Shuningdek, tadqiqot natijalari interaktiv

metodlarning samaradorligi faqat metodning o'ziga emas, balki o'qituvchining kasbiy mahorati, darsni rejalashtirish sifati va metodni mavzuga mos tanlay olishiga ham bog'liqligini ko'rsatdi. Agar interaktiv metodlar maqsadsiz yoki tizimsiz qo'llansa, kutilgan natijaga erishish qiyin bo'ladi. Muhim jihat shundaki, o'qishga qiziqish vaqtinchalik emas, barqaror motivatsiyaga aylanishi kerak. Buning uchun interaktiv metodlardan muntazam va izchil foydalanish, o'quvchilar yosh xususiyatlarini inobatga olish hamda dars muhitini ijobiy tashkil etish zarur.

Xulosa qilib aytganda, interaktiv metodlar boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishga qiziqishini oshirish, ta'lim sifatini yaxshilash va faol, mustaqil fikrlovchi shaxsni tarbiyalashda samarali vosita hisoblanadi. Shu bois boshlang'ich ta'lim amaliyotida ushbu metodlarni keng joriy etish va o'qituvchilarning metodik kompetensiyasini oshirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Musayev, N. (2020). Boshlang'ich ta'limda pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan nashriyoti, 40–66-betlar.
2. Raxmonov, Z. (2019). Ta'limda innovatsion yondashuvlar. Toshkent: TDPU nashriyoti.
3. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). Learning together and alone: Cooperative learning. Boston, MA: Allyn & Bacon.
4. UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. <https://unesdoc.unesco.org/>
5. Karimova, M. (2022). Boshlang'ich sinflarda o'qish motivatsiyasini rivojlantirish. Pedagogika jurnali, 3, 14–19-betlar.
6. Abdullayeva, G. (2021). Boshlang'ich ta'limda didaktik o'yinlar samaradorligi. Xalq ta'limi jurnali, 2, 33–37-betlar.
7. Ismailova, L. (2023). Zamonaviy ta'lim texnologiyalari. Toshkent: Yangi asr avlodi.
8. OECD. (2019). TALIS 2018 results (volume I). <https://www.oecd.org/education/talis/>

9. World Bank. (2020). The human capital project. <https://www.worldbank.org/>
10. Bekmurodov, M. (2020). Interaktiv metodlarning samaradorligi. Pedagogik mahorat jurnali, 2, 25–30-betlar.